

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОБСЯГИ ВИРОБНИЦТВА ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ПОКАЗНИКІВ СТАТИСТИЧНОЇ ЗВІТНОСТІ

У статті визначено порядок формування інформації щодо обсягів виробництва промислової продукції на основі даних статистичної звітності, а також розроблено рекомендації по удосконаленню його облікового забезпечення

Промисловість, як одна з найбільших сфер суспільного виробництва країни, визначає рівень її соціально-економічного розвитку, спеціалізацію економіки та масштаби участі в територіальному поділі праці.

Стан промисловості безпосередньо впливає на забезпечення інших видів економічної діяльності засобами виробництва, а населення – споживчими товарами. При цьому, розвиток промислових підприємств має значний вплив на встановлення пріоритетів розвитку інновацій, доповнюючих та обслуговуючих виробництв, транспортної, соціальної та інших інфраструктур, зайнятість та, відповідно, рівень життя населення країни.

Згідно офіційних статистичних даних найбільшу частку у випуску товарів і послуг за 2009 р. зайняв випуск підприємств переробної промисловості (секція D згідно КВЕД¹ – переробка ресурсів і матеріальних благ до форми продуктів) (рис. 1).

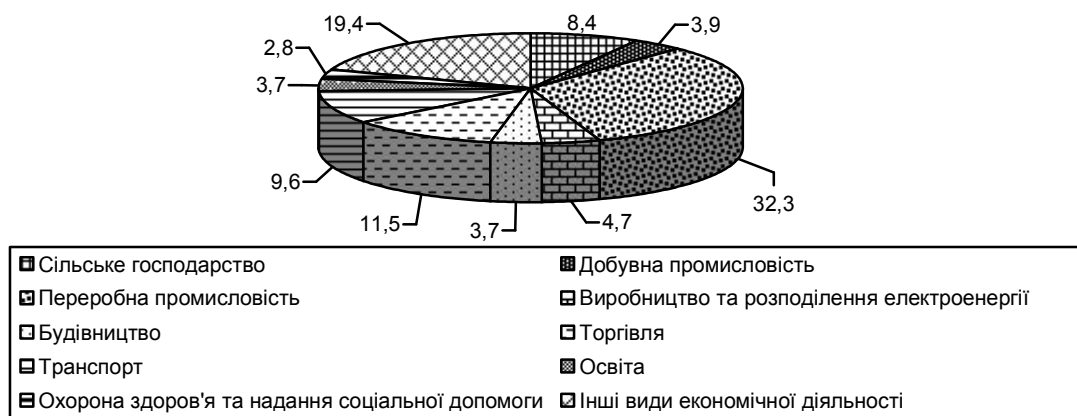

Рис. 1. Структура випуску товарів і послуг за видами економічної діяльності в основних цінах за 2009 р², %

На кінець 2009 р. 125 тис. промислових підприємств виробляли 32,3 % загального обсягу випуску продукції економіки, створювали 18,2 % валової доданої вартості, надаючи при цьому робочі місця для 3191 тис. чол. найманих працівників або 38,9 % від загальної кількості в економіці, залучаючи у свій оборот 37,8 % основних засобів, 23,3 % інвестицій, 52,8 % спожитої в країні електроенергії.

Крім того, у червні 2010 р. порівняно з відповідним місяцем попереднього року приріст промислового виробництва становив 8,9 %, за підсумками I півріччя 2010 р. – 12,0 %. Збільшення випуску продукції спостерігалось за всіма основними видами промислової діяльності [1].

Сформовані економічні умови, обумовлені процесами глобалізації й розвитком ринкових відносин, зокрема формування різних форм власності, вільний вибір будь-якого виду господарювання, насичення вітчизняних ринків, зростання конкуренції, необхідність

¹ Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) (ДК 009:2005), затверджено наказом Держспоживстандарту України від 26 грудня 2005 р. № 375

² Згідно статистичних даних на www.ukrstat.gov.ua

урахування запитів споживача й визначення відповідної ціни, дотримання екологічних умов тощо, вимагають від промислових підприємств безперервного та системного розвитку для створення конкурентоспроможного промислового виробництва, що безпосередньо залежить від рівня організації процесу управління такими підприємствами, оперативності прийняття ефективних рішень.

В умовах актуалізації питання виживання промислових підприємств у конкурентній боротьбі та забезпечення їх платоспроможності, підвищується роль статистичної інформації щодо випуску промислової продукції, витрат на її виробництво та рівня цін з реалізації у прийнятті оптимальних управлінських рішень. Основним джерелом формування такої інформації є дані бухгалтерського обліку, які систематизуються у звітності підприємств, зокрема статистичній. Тому для формування достовірної інформації щодо обсягів виробництва промислової продукції на макрорівні важливим є вивчення порядку інтерпретації даних бухгалтерського обліку, як основного інформаційного джерела, через систему показників статистичної звітності.

Метою дослідження є вивчення порядку формування статистичної інформації щодо обсягів виробництва промислової продукції, а також розробка рекомендацій щодо оптимізації отримання даних статистичної звітності на основі облікової інформації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам удосконалення методики формування показників статистичної звітності та підвищення якості вихідної статистичної інформації присвячені праці О. Жука, Г. Купалова, В.М. Краєвського, В. Моссаковського, А.В. Озеран, Ю.С. Цаль-Цалка. Наукові дослідження О.О. Козлової та П.Я. Хомина присвячені проблемам удосконалення облікового забезпечення та методики складання статистичної звітності сільськогосподарських підприємств. Проте у вітчизняній обліковій теорії та практиці ще недостатньо опрацьовані питання формування показників статистичної звітності щодо обсягів виробництва промислової продукції на основі облікових даних.

Для узагальнення інформації щодо обсягів виробленої продукції на макрорівні використовуються два рівні показників і два методи оцінки. Так, для економіки в цілому обсяги виробництва вимірюються випуском товарів і послуг та валовим внутрішнім продуктом (ВВП) у ринкових цінах, а для інституційних секторів (згідно Класифікації інституційних секторів економіки (KICE)¹) і видів економічної діяльності (згідно Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД)²) – випуском в основних цінах і валовою доданою вартістю (ВДВ) [2].

Таким чином, основними показниками, що характеризують сукупні обсяги виробництва промислової продукції є випуск та ВДВ, розраховані за інституційними одиницями (суб'єктами господарювання), які здійснюють промислову діяльність згідно КВЕД.

Органами статистики розроблено велику кількість методичних рекомендацій щодо формування макропоказників у різних секторах економіки та за різними видами економічної діяльності. До основних документів, що регулюють формування узагальнюючих показників щодо обсягів виробництва, можна віднести:

- Методика розрахунку ВВП виробничим методом і за доходами;
- Методика складання рахунку виробництва за інституційними секторами економіки;
- Методика розрахунку показника “обсяг виробленої продукції (робіт, послуг)” по місцевих одиницях виду економічної діяльності;
- Методичні рекомендації щодо розрахунку валового регіонального продукту виробничим методом та ін.

Показник валової доданої вартості розраховується як різниця між випуском та проміжним споживанням відповідного виду економічної діяльності та сектору економіки. Тобто ВДВ містить первинні доходи, створені учасниками процесу виробництва (прибуток, заробітну плату, амортизацію).

¹ Класифікація інституційних секторів економіки (KICE), затверджено наказом Держкомстату України від 18.04.2005 р. № 96

² Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) (ДК 009:2005), затверджено наказом Держспоживстандарту України від 26 грудня 2005 р. № 375

Дослідження методичних рекомендацій статистики на предмет сутності та складових показника випуску показує, що існує ряд питань, які потребують уточнення.

Насамперед, суперечливим є саме визначення випуску, оскільки в одному документі дається два його трактування:

1) вартість товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності одиниць-резидентів у звітному періоді;

2) вартість виробленої продукції в основних цінах. При цьому під основною ціною розуміють ціну, яку одержує виробник за одиницю товару або послуг, за виключенням будь-яких податків на продукти, що підлягають сплаті, і враховуючи субсидії на продукти [2]. Можна сказати, що основна ціна не містить непрямих податків.

Щодо першого визначення, то воно, по-перше, не враховує вартість виконаних робіт суб'єктами господарювання; по-друге, поняття "товари" використовується як синонім до поняття "вироблена продукція", що суперечить бухгалтерській термінології.

Щодо другого визначення, то воно не враховує вартість наданих послуг і виконаних робіт.

В іншому нормативному документі "Методика розрахунку показника "обсяг виробленої продукції (робіт, послуг)" по місцевих одиницях виду економічної діяльності" дається трактування та особливості розрахунку даного показника, який за своїм змістом є аналогічним до показника "випуск", що ставить під сумнів необхідність використання двох показників для одного економічного явища.

Згідно зазначеної методики під обсягом виробленої продукції (робіт, послуг) розуміють вартість продукції, робіт, послуг у звітному періоді, які є результатом виробничої діяльності підприємств, що вироблені та в подальшому використані як за їх межами, так і для власного кінцевого споживання [3]. Проте поняття "результат виробничої діяльності" і "вироблені" мають однаковий зміст, що свідчить про недоопрацювання тексту даної методики.

З огляду на зазначені недоліки, вважаємо, що під випуском слід розуміти вартість продукції (робіт, послуг), яка є результатом виробничої діяльності суб'єктів господарювання у звітному періоді, та призначена для її реалізації або власного кінцевого споживання.

При цьому в методичних рекомендаціях необхідно уточнити, що до виробленої продукції за ступенем готовності відносяться готова продукція, напівфабрикати власного виробництва та незавершене виробництво.

Слід зазначити, що в методичних рекомендаціях зі статистики виділяють різні види випуску і відповідно різні їх складові (табл. 1).

Таблиця 1. Характеристика складових показника випуску продукції (робіт, послуг)

Вид випуску	Перелік складових випуску згідно методичних рекомендацій	Коментар
1	2	3
	– Методика розрахунку ВВП виробничим методом і за доходами [2]	
	– Методика складання рахунку виробництва за інституційними секторами економіки [4]	
	– Методичні рекомендації щодо розрахунку валового регіонального продукту виробничим методом [5]	
Випуск	– усі товари, незалежно від їх використання (як товари, надані іншим одиницям, котрі їх не виробляють, так і товари вироблені для власного кінцевого споживання або нагромадження, включаючи приріст запасів матеріальних оборотних коштів у виробника); – послуги, надані іншим інституційним одиницям, зокрема, неринкові послуги органів державного управління і некомерційних організацій; – побутові і домашні послуги (приготування їжі, прибирання, догляд за дітьми тощо), які надаються найманою домашньою прислугою, що оплачується; – умовно-обчислена вартість послуг по проживанню у власному житлі	1. Поняття "товари" використовується як синонім до поняття "вироблена продукція". 2. Не враховано роботи як результат виробничої діяльності підприємства. 3. Не визначено, що включається до запасів матеріальних оборотних коштів у виробника

Продовження табл. 1

1	2	3
Ринковий випуск	<ul style="list-style-type: none"> – товари і послуги, які реалізуються за економічно значущими цінами; – товари і послуги, які обмінюються за бартером на інші товари, послуги або активи; – товари і послуги, які надаються роботодавцями своїм робітникам як оплата праці в натуральній формі; – товари і послуги, які виробляються одним підрозділом (закладом) і поставляються іншому підрозділу (закладу) цього ж підприємства для використання у виробництві в цьому самому або наступних періодах; – готова продукція та незавершене виробництво, які надходять в запаси матеріальних оборотних коштів у виробника і призначені для ринкового використання, тобто на вказані вище цілі 	
Неринковий випуск	<ul style="list-style-type: none"> – товари і послуги, які надаються безоплатно або за цінами, що не мають економічного значення, іншим інституційним одиницям; – готову продукцію та незавершене виробництво, які призначені для неринкового використання і надходять у запаси матеріальних оборотних коштів у виробника; – товари і послуги вироблені інституційними одиницями для їхнього власного кінцевого використання, тобто кінцевого споживання або валового нагромадження основного капіталу 	
Методики розрахунку ВВП виробничим методом і за доходами [2]		
Ринковий випуск промислових підприємств	<ul style="list-style-type: none"> – вартість готових виробів, вироблених за звітний період, які призначені для реалізації поза межі підприємства або для власного капітального будівництва та непромислових підрозділів власного підприємства; – вартість робіт (послуг) промислового характеру, виконаних на замовлення поза межі підприємства або на замовлення непромислових підрозділів свого підприємства; – вартість напівфабрикатів власного виробництва, відпущених поза межі підприємства; – зміна залишку незавершеного виробництва; – вартість давальницької сировини 	1. Не враховано вартість напівфабрикатів, вироблених за звітний період і використаних для власного кінцевого споживання
Методика складання рахунку виробництва за інституційними секторами економіки [4]		
Випуск товарів та послуг і-того виду діяльності в основних цінах сектору нефінансових корпорацій	<p>Реалізація товарів та послуг і-того виду діяльності – вартість перепроданих товарів та послуг у складі операційних витрат – торгова націнка на перепродані товари – вартість продукції, виготовленої на умовах субпідряду + вартість продукції, виготовленої для власного використання + вартість переробленої давальницької сировини + зміна запасів готової продукції і-того виду діяльності за звітний період + зміна запасів незавершеного виробництва і-того виду діяльності за звітний період – холдинговий прибуток по готовій продукції і-того виду діяльності – холдинговий прибуток по незавершеному виробництву і-того виду діяльності – податки на продукти, включені до вартості виробленої продукції і-того виду діяльності + субсидії на продукти і-того виду діяльності + обсяг виробленої продукції статистично та економічно прихованої діяльності</p>	<p>1. Поняття “товари” використовується і як синонім до поняття “вироблена продукція”, і як продукція, придбана для перепродажу.</p> <p>2. Не враховано роботи як результат виробничої діяльності підприємства</p>

Продовження табл. 1

1	2	3
Методика розрахунку показника “обсяг виробленої продукції (робіт, послуг)” по місцевих одиницях виду економічної діяльності [3]		
Обсяг виробленої продукції (робіт, послуг) за КВЕД (секції А, В, С, D, E, F)	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) за видом економічної діяльності – обсяг продукції (робіт, послуг), виконаний підрядником на умовах підряду, за видом економічної діяльності – вартість товарів і послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві, за видом економічної діяльності + вартість продукції власного виробництва для внутрішніх потреб підприємства за видом економічної діяльності підприємства + збільшення (зменшення) залишків запасів (незавершене виробництво, готова продукція) по підприємству	1. Показник “обсяг виробленої продукції” за своєю сутністю відповідає показнику “випуск”. 2. Не враховано вартість робіт і послуг, виконаних для внутрішніх потреб підприємства. 3. Не враховано вартість переробленої давальницької сировини. 4. Не враховано вартість напівфабрикатів власного виробництва у складі залишків запасів

При побудові системи національних рахунків виділяють два типи випуску: ринковий і неринковий.

Ринковий випуск представлено у таких секторах, як нефінансові корпорації, фінансові корпорації та домашні господарства (крім виробництва товарів і послуг для власного кінцевого використання). Неринковий випуск здійснюється у секторі загального державного управління, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства та сектора домашніх господарств в частині виробництва товарів і послуг для власного кінцевого використання.

Також розрізняють ринкові випуски за різними видами економічної діяльності та випуски різних секторів економіки за видами економічної діяльності.

Як бачимо, зазначені в табл. 3 складові випуску дещо суперечать одна одній. Зокрема, використовується різна термінологія. Наприклад, для розрахунку показника випуску, ринкового випуску та випуску товарів та послуг і-того виду діяльності в основних цінах сектору нефінансових корпорацій беруться до уваги такі поняття як “товари”, “послуги”, “готова продукція”, “незавершене виробництво”. При цьому не враховується вартість виконаних робіт, а під товарами розуміють всю вироблену продукцію.

До розрахунку показника випуску промислових підприємств не включено вартість напівфабрикатів власного виробництва, використаних для власного споживання, хоча готові вироби враховуються як реалізовані, так і використані для внутрішніх потреб підприємства.

Також залишається не зрозумілим, чому до показника ринкового випуску, окрім реалізації продукції, включається також бартерний обмін та оплата праці в натуральній формі, а до випуску промислових підприємств – лише реалізація.

Окрім зазначених статей випуску, в Методиці складання рахунку виробництва за інституційними секторами економіки наводиться новий перелік його складових (зокрема, з'являються поняття “холдинговий прибуток”, “обсяг продукції економічно прихованої діяльності”).

Таке необґрунтоване використання термінології та різних складових показника випуску в статистичній документації потребує негайного уточнення, оскільки ускладнює процес формування інформації щодо сукупного обсягу виробництва. Вважаємо, що доцільніше, використовувати поняття “вироблена продукція”, а не “товари”, що дозволить узгодити бухгалтерську та статистичну термінологію. Крім того, необхідно

гармонізувати існуючі переліки статей показника випуску між собою, враховуючи, що, по-перше, до виробленої продукції відноситься готова продукція, напівфабрикати власного виробництва та незавершене виробництво і, по-друге, результатом виробничої діяльності підприємства є не лише вироблена продукція і надані послуги, а також обсяг виконаних робіт.

З огляду на зазначене, вважаємо, що випуск промислової продукції формується з наступних складових:

– вартість реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) в основних цінах (за мінусом вартості продукції (робіт, послуг), виконаної підрядником на умовах підяду та вартості товарів і послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві);

– вартість виробленої промислової продукції (робіт, послуг), використаної для внутрішніх потреб;

– зміна залишків запасів промислової продукції (готової продукції, напівфабрикатів, незавершеного виробництва);

– вартість переробленої давальницької сировини.

При цьому до промислової продукції відносяться готова продукція, напівфабрикати власного виробництва та незавершене виробництво.

Проміжне споживання відображає вартість товарів і послуг, використаних у процесі виробництва (за винятком основних засобів, використання яких враховується як споживання основного капіталу), і складається з матеріальних витрат та витрат на оплату послуг (включаючи витрати на відрядження в частині оплати проїзду та послуг готелів).

До складу матеріальних витрат підприємств обробної промисловості включається вартість витрачених у виробництві сировини і матеріалів, напівфабрикатів та комплектуючих, палива і електроенергії, будівельних матеріалів, запасних частин, тари і тарних матеріалів, інших матеріальних витрат.

Не включаються до матеріальних витрат вартість придбаного для перепродажу товару та вартість покупних матеріалів (електроенергії, газу, нафтопродуктів тощо), які реалізуються без додаткової обробки на даному підприємстві [2].

Витрати на оплату послуг включають витрати на послуги транспорту (вантажного і пасажирського), послуги пошти і зв'язку, діяльність у сфері інформатизації, послуги освіти тощо.

При цьому обсяг послуг визначається шляхом множення суми інших операційних витрат відповідного виду економічної діяльності на питому вагу послуг (витрати на відрядження (за мінусом добових), орендна плата (за мінусом плати за землю), оплата послуг (робіт), виконаних сторонніми підприємствами) у складі загальної суми інших операційних витрат підприємства.

Для здійснення розрахунку ВДВ, випуску та проміжного споживання використовуються дані державних статистичних спостережень, зокрема основною формою збору статистичних даних є звітність (рис. 2). Також як джерело для складання статистичної інформації органами державної статистики використовуються адміністративні дані, які отримуються на підставі спостережень, проведених органами державної влади (за винятком органів державної статистики), органами місцевого самоврядування та іншими юридичними особами відповідно до законодавства.

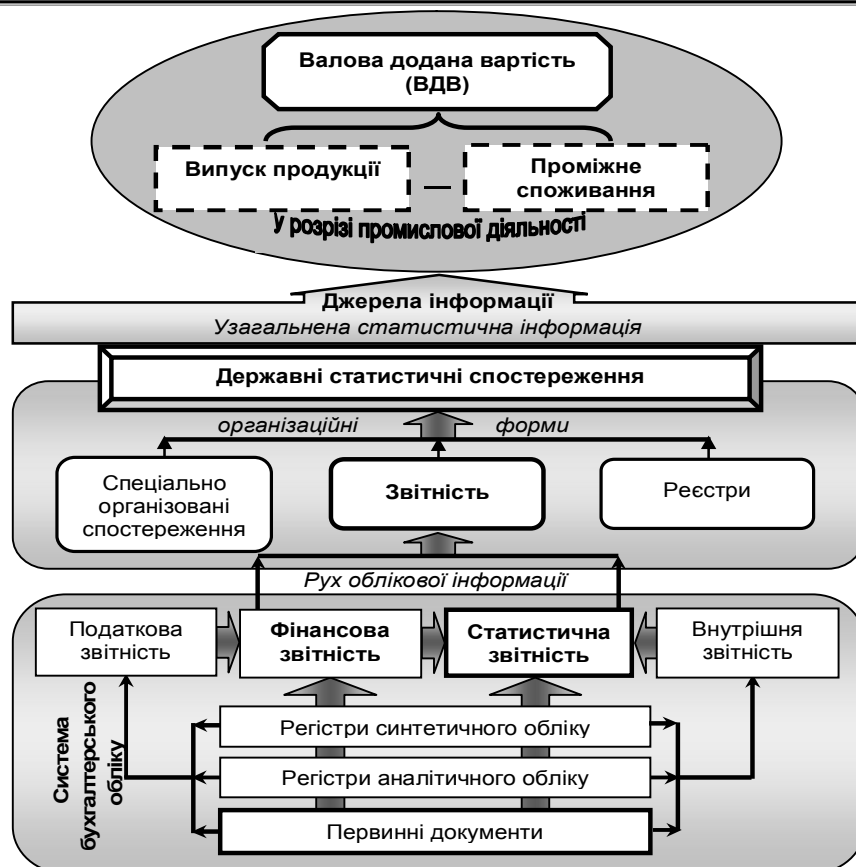

Рис. 2. Джерела статистичної інформації для розрахунку валової доданої вартості

До органів державної статистики подається фінансова та статистична звітність, які складаються окремими суб'єктами господарювання. Проте основний масив статистичної інформації отримується саме з показників статистичної звітності, яка містить більш детальні відомості щодо діяльності підприємства, ніж фінансова звітність, і відповідно є конфіденційною інформацією.

Слід зазначити, що, якщо фінансова звітність має суцільний характер щодо суб'єктів складання і подання, то статистична звітність – вибіркової. Тобто щороку статистичними органами за визначеною методикою складаються переліки суб'єктів господарювання, які повинні звітуватися за тими чи іншими формами статистичної звітності. Така ситуація є причиною неповної вибірки статистичної інформації, що в свою чергу призводить до викривлення результатів на макрорівні.

Аналіз змісту Загального таблицю (переліку) форм державних статистичних спостережень на 2010 рік на предмет суб'єктів, які повинні звітуватися, показує, що форми статистичної звітності, які складаються промисловими підприємствами умовно можна поділити на дві групи:

- форми звітності, які складаються лише промисловими підприємствами (галузєва звітність);
- форми звітності, які складаються всіма суб'єктами господарювання, визначеними переліком органів державної статистики (звітність за об'єктами).

Дослідження змісту 18 форм статистичної звітності, які передбачені для промислових підприємств, та інструкцій щодо їх заповнення, дозволяють зробити висновок, що в зазначених звітах показники формуються в грошових, натуральних і трудових вимірниках (табл. 2).

Таблиця 2. Одиниці виміру показників форм статистичних звітів, затверджених на 2010 рік, що подаються промисловими підприємствами¹

Найменування форми статистичної звітності	Кількість показників у вказаних вимірниках			Разом
	Грош.	Натур.	Труд.	
1	2	3	4	5
Звітність за об'єктами				
Форма № 1-інвестиції, річна "Звіт про інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення)"	34	-	-	34
Форма № 2-інвестиції, квартальна "Звіт про капітальні інвестиції"	79	-	-	79
Форма № 11-ОЗ річна "Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)"	242	-	-	242
Форма № 1-Б "Звіт про фінансові результати і дебіторську та кредиторську заборгованість"	81	-	-	81
Форма № 1-підприємство (річна) "Звіт про основні показники діяльності підприємства"	72	-	13	85
Форма № 1-підприємство (коротка) річна "Звіт про основні показники діяльності підприємства"	48	-	5	53
Форма № 1-підприємство (квартальна) "Звіт про основні показники діяльності підприємства"	16	-	-	16
Форма № 1-споживання "Обстеження споживання продуктів та послуг у виробництві продукції (робіт, послуг) за рік"	43	-	-	43
Форма № 1-ПВ, місячна "Звіт з праці"	11	-	5	16
Форма № 1-ПВ, квартальна "Звіт з праці"	23	-	22	45
Форма № 3-ПВ піврічна "Звіт про використання робочого часу"	8	-	25	33
Форма № 6-ПВ, річна "Звіт про кількість працівників, їхній якісний склад та проф. навчання"	-	-	120	120
Форма № 1-ПВ (умови праці), раз у два роки "Звіт про стан умов праці, пільги та компенсації за роботу із шкідл. умовами праці"	-	-	67	67
Галузева звітність				
Форма № 1П-НПП (річна) "Звіт про виробництво промислової продукції"	1	7	-	8
Форма № 1П-НПП (коротка, річна) "Звіт про виробництво промислової продукції"	1	11	-	12
Форма № 1П-НПП (коротка, квартальна) "Звіт про виробництво промислової продукції"	-	3	-	3
Форма № 1-П (термінова) "Терміновий звіт про виробництво промислової продукції (робіт, послуг)"	5	5	-	10
Форма № 1-ПЕ (місячна) "Місячний звіт про економічні показники за видами економічної діяльності, що відносяться до добувної, обробної промисловості, виробництва і розподілення електроенергії, газу, тепла та води"	3	-	2	5
Форма № 1-ціни (пром) (місячна) "Звіт про ціни виробників промислової продукції"	3	-	-	3
Всього	669	26	259	954

У дослідженій статистичній звітності промислових підприємств було виявлено 954 показника, з яких 669 показників формуються у грошовому вимірнику, тобто основним інформаційним джерелом для складання такої звітності є дані бухгалтерського обліку.

¹ Темним коліром виділені найменування форм статистичної звітності, які містять інформацію щодо обсягів виробництва промислової продукції

Крім того, із наведеного переліку форм статистичної звітності, які мають складатися промисловими підприємствами, 9 стосуються обсягів виробництва промислової продукції (в яких також переважає відсоток показників у грошовому вимірнику).

Суцільний аналіз форм статистичної звітності та дослідження інструкцій щодо їх заповнення, дають можливість стверджувати, що показники статистичної звітності формуються на основі первинних документів, реєстрів аналітичного та синтетичного обліку, а також бухгалтерської звітності (внутрішньої, фінансової, податкової). При цьому використовуються як балансові, так і транзитні, а також позабалансові рахунки бухгалтерського обліку.

Отже, характеристику масштабу виробничої діяльності промислового підприємства дають показники виробництва продукції в натуральному вимірі (за встановленим асортиментом) і загального випуску продукції у вартісному виразі, які формуються на мікрорівні в межах окремих підприємств на основі показників статистичної звітності, які, в свою чергу, отримуються з даних бухгалтерського обліку.

Розглянемо більш детально порядок формування інформації щодо обсягів виробництва промислової продукції у вартісному виразі, оскільки саме така інформація є основою для розрахунку макропоказників, зокрема випуску, ВДВ, ВВП та інших.

На рис. 3 зображено схему облікового забезпечення статистичної звітності для формування інформації щодо обсягів виробленої продукції промисловими підприємствами у цілому в країні.

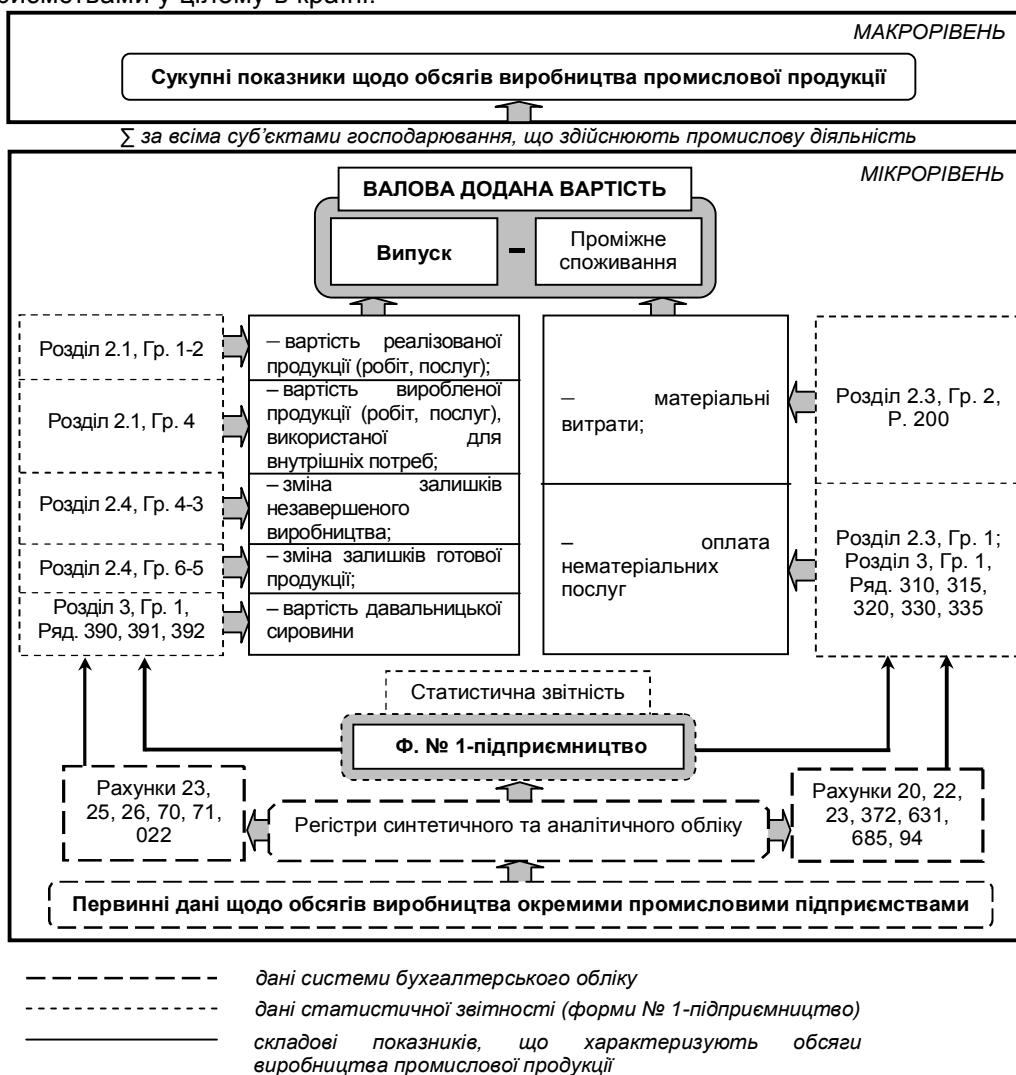

Рис. 3. Порядок формування інформації щодо обсягів виробництва промислової продукції за звітний період

Інформацію щодо випуску продукції отримують з даних форми № 1-підприємництво “Звіт про основні показники діяльності підприємства” (розділ 2.1 “Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) та кількість працівників”, розділ 4 “Запаси” та розділ 3 “Окремі види операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг)”).

Формування інформації щодо проміжного споживання також здійснюється на основі даних форми № 1-підприємництво (річна) “Звіт про основні показники діяльності підприємства” (розділ 2.3 “Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг)” та розділ 3 “Окремі види операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг)”). При цьому заповнення зазначеної форми статистичної звітності здійснюється безпосередньо з даних бухгалтерського обліку. Зокрема, у таблиці 3 наведено рівні облікового забезпечення форми статистичної звітності № 1-підприємництво “Звіт про основні показники діяльності підприємства”.

Таким чином, для формування показника “Продукція (роботи, послуги) власного виробництва для внутрішніх потреб” постає необхідність у веденні аналітичного обліку до рахунків “Готова продукція”, “Напівфабрикати власного виробництва” та “Виробництво” у розрізі “Для внутрішніх потреб”.

Також потребує уточнення, порядок формування інформації щодо вартості реалізованих напівфабрикатів власного виробництва та їх залишків, оскільки в інструкціях щодо заповнення форми № 1-підприємництво “Звіт про основні показники діяльності підприємства” нічого не зазначено стосовно того чи потрібно (і де) враховувати вартість зазначених активів. Тому вважаємо за необхідне доповнити зазначену інструкцію в частині наступних показників:

– “Обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг (без ПДВ, акцизу)” (підрозділ 2.1), зокрема уточнити, що для промислових підприємств він повинен включати інформацію щодо вартості реалізованих готових виробів і напівфабрикатів власного виробництва;

– “Незавершене виробництво” (підрозділ 2.4), зокрема необхідно зазначити, що даний показник також містить інформацію щодо залишків напівфабрикатів власного виробництва.

Оскільки випуск та ВДВ визначаються за видами економічної діяльності, то заповнення статистичної звітності щодо обсягів виробництва, зокрема форми № 1-підприємництво “Звіт про основні показники діяльності підприємства” здійснюється у розрізі КВЕД. Відповідно постає потреба у веденні аналітичного обліку за зазначеними напрямками, що в сучасних умовах тотальної комп’ютеризації не є трудомістким для бухгалтера, зате сприятиме оперативному заповненню відповідних форм статистичної звітності.

З огляду на зазначене, а також, враховуючи несуцільний характер подання статистичної звітності (форми № 1-підприємництво), вважаємо, що показники “випуск”, “проміжне споживання” та “ВДВ” повинні розраховуватись безпосередньо бухгалтером на підприємстві (оскільки вони формуються з даних бухгалтерського обліку, то це буде не складно зробити в сучасних бухгалтерських комп’ютерних програмах) і відобразитись у фінансовій звітності (у цілому по всіх видах економічної діяльності, здійснюваних підприємством), зокрема у формі № 5 “Примітки до річної фінансової звітності” (Розділ V “Доходи і витрати”), а також у статистичній звітності – формі № 1-підприємництво “Звіт про основні показники діяльності”, зокрема, вважаємо за необхідне доповнити розділ 2 підрозділом 2.5 “Випуск, проміжне споживання та валова додана вартість”, що дозволить підвищити достовірність інформації на макрорівні.

Такі пропозиції також підтверджуються досвідом Франції, система національних рахунків якої вважається однією з найефективніших у світі. Її переваги зумовлені ефективно налагодженим взаємозв’язком з системою бухгалтерського обліку, і зокрема порядком складання бухгалтерської звітності. Так, правила складання звітності для французьких підприємств передбачають формування вхідної інформації для національної системи бухгалтерського обліку, за допомогою якої держава контролює економіку.

У Звіті про прибутки і збитки французьких компаній відображаються такі показники як “валова продукція”, “складована продукція”, “виготовлена продукція для власних потреб” і відповідно “додана вартість” [6].

Зазначені показники є основою для розрахунку макропоказників, тому можливість прослідкувати споживання і розподіл доданої вартості є однією з основних переваг французької форми звіту про результати діяльності.

Таблиця 3. Облікове забезпечення порядку формування інформації щодо виробництва продукції промислових підприємств

Складові випуску промислової продукції	Джерела формування інформації щодо випуску промислової продукції			
	Статистична звітність (форма № 1-підприємництво)	Облікове забезпечення статистичної звітності		
		Фінансова звітність	Рахунки синтетичного обліку	Необхідні розрізи аналітичного обліку
1	2	3	4	5
Вартість реалізованої промислової продукції (робіт, послуг)	Обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг (без ПДВ, акцизу) (гр. 1, ряд. 20_ за КВЕД підрозділу 2.1)	–	701, 703, 704	1. За видами економічної діяльності (КВЕД)
	(реалізація напівфабрикатів власного виробництва)		–	1. За видами економічної діяльності (КВЕД); 2. Виручка від реалізації напівфабрикатів власного виробництва (до рах. 712)
	Обсяг продукції (робіт, послуг), виконаний підрядником на умовах підряду (гр. 2, ряд. 20_ за КВЕД підрозділу 2.1)	–	–	1. За видами економічної діяльності (КВЕД); 2. Виручка від реалізації продукції, виробленої підрядником на умовах надання йому давальницької сировини (до рах. 701); 3. Виручка від надання робіт, послуг, виконаних підрядником на умовах підряду (до рах. 703);
Вартість виробленої продукції (робіт, послуг), використаної для внутрішніх потреб	Продукція (роботи, послуги) власного виробництва для внутрішніх потреб підприємства (гр. 4, ряд. 20_ за КВЕД підрозділу 2.1)	–	–	1. За видами економічної діяльності (КВЕД); 2. Виконані роботи і послуги для внутрішніх потреб (до рах. 23); 3. Виготовлені напівфабрикати власного виробництва для внутрішніх потреб (до рах. 25) ² ; 4. Виготовлена готова продукція для внутрішніх потреб (до рах. 26)
Зміна вартості залишків незавершеного виробництва (включаючи залишки напівфабрикатів)	Незавершене виробництво на початок року і на кінець року (гр. 3, 4, ряд. 200 підрозділу 2.1)	Незавершене виробництво (гр. 3, 4, ряд. 120 форми № 1)	Сальдо 23, 25	–
	Незавершене виробництво на початок року і на кінець року (гр. 3, 4, ряд. 20_ за КВЕД підрозділу 2.1)	–	23, 25	1. За видами економічної діяльності (КВЕД)

¹ Вартість продукції (робіт, послуг), виконаної підрядником на умовах підряду та вартість товарів і послуг, придбаних для перепродажу і реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві не включаються до розрахунку показника валового випуску промислової продукції

² На підприємствах, на яких напівфабрикати власного виробництва використовуються тільки для власних виробничих потреб, їх рух і залишки обліковуються на рахунок 23 "Виробництво"

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	
Зміна залишків готової продукції	Готова продукція на початок року і на кінець року (гр. 5, 6, ряд. 200 підрозділу 2.1)	Готова продукція (гр. 3, 4, ряд. 130 форми № 1)	Сальдо 26	–	
	Готова продукція на початок року і на кінець року (гр. 5, 6, ряд. 20 за КВЕД підрозділу 2.1)	–	Сальдо 26	1. За видами економічної діяльності (КВЕД)	
Вартість переробленої давальницької сировини	Вартість давальницької сировини, переробку якої здійснило підприємство (ряд. 390 додатку до підрозділу 2.1), у т. ч. вітчизняна сировина (ряд. 391) та імпортна сировина (ряд. 392)	–	–	1. Давальницька сировина, яка надійшла від вітчизняного замовника (до рах. 022); 2. Давальницька сировина, яка надійшла від іноземного замовника (до рах. 022)	
Матеріальні витрати (не включають витрати на продукцію власного виробництва для внутрішніх потреб підприємства)	Матеріальні витрати (гр. 2, ряд. 20 за КВЕД розділу 2.3)	–	Д-т рах. 23, 91 і К-т рах. 20, 22, 63, 685	1. За видами економічної діяльності (КВЕД)	
Оплата нематеріальних послуг (не включають витрати на продукцію власного виробництва для внутрішніх потреб підприємства)	Витрати на відрядження (ряд. 310 до розділу 3)	–	Д-т рах. 23, 91 і К-т рах. 372	–	
	Витрати на добові (ряд. 315 до розділу 3)	–	Д-т рах. 23, 91 і К-т рах. 372	1. Витрати на добові (до рах. 372)	
	Оплата послуг (робіт), виконаних сторонніми підприємствами (ряд. 320 до розділу 3)	–	Д-т рах. 23, 91 і К-т рах. 63, 685	–	
	Орендна плата (ряд. 330 додатку до підрозділу 2.1)	–	Д-т рах. 23, 91 і К-т рах. 685	1. Орендна плата (до рах. 685)	
	Плата за землю (ряд. 335 додатку до підрозділу 2.1)	–	Д-т рах. 23, 91 і К-т рах. 64	1. Плата за землю (до рах. 685)	
	Інші операційні витрати (гр. 8, ряд. 200 розділу 2.3)	Інші операційні витрати (гр. 3, ряд. 270 розділу II форми № 2)	–	ДО рах. 84 або Д-т рах. 23, 91, 92, 93, 94 та К-т рах. 20, 21, 22, 28, 30, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 473, 474, 50, 51, 60, 62, 63, 64, 65, 68	–
	Інші операційні витрати (гр. 8, ряд. 20 за КВЕД розділу 2.3)	–	–	–	1. За видами економічної діяльності (КВЕД)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Процес виробництва промислової продукції на макрорівні характеризується такими показниками як випуск, проміжне споживання та валова додана вартість. При цьому основним інформаційним джерелом для їх розрахунку є дані статистичної звітності, які формуються у системі бухгалтерського обліку.

За результатами дослідження зроблено висновок, що методичні рекомендації щодо формування показника випуску містять ряд неточностей, що ускладнює процес формування інформації щодо сукупного обсягу виробництва. З огляду на зазначене, запропоновано внести корективи до відповідних методичних рекомендацій статистики, зокрема:

– замінити термін “товари” на “вироблена продукція”, що дозволить узгодити бухгалтерську та статистичну термінологію;

– гармонізувати між собою існуючі переліки статей наведених видів випуску у різних методичних рекомендаціях;

– врахувати, що результатом виробничої діяльності підприємства є не лише вироблена продукція та надані послуги, а також обсяг виконаних робіт.

Також, рекомендуємо узгодити наступні питання в інструкції щодо заповнення форми № 1-підприємство “Звіт про основні показники діяльності підприємства”:

– уточнити, що показник “Обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг (без ПДВ, акцизу)” (підрозділ 2.1) повинен також містити інформацію щодо вартості реалізованих напівфабрикатів власного виробництва;

– зазначити, що до показника “Незавершене виробництво” (підрозділ 2.4.), окрім незавершеного виробництва, включаються також залишки напівфабрикатів власного виробництва;

– зазначити, яким чином здійснюється оцінка залишків готової продукції.

Крім того, потребує удосконалення облікове забезпечення порядку формування зазначеної статистичної звітності, зокрема:

– для формування достовірної інформації щодо вартості продукції власного виробництва для внутрішніх потреб запропоновано за рахунком “Виробництво”, “Готова продукція” та “Напівфабрикати” відкрити аналітичні рахунки у розрізі “Для внутрішніх потреб”;

– оскільки заповнення статистичної звітності щодо обсягів виробництва промислової продукції здійснюється у розрізі КВЕД, то вважаємо за доцільне, щоб господарюючі одиниці вели аналітичний облік у розрізах видів економічної діяльності згідно КВЕД.

Запропоновані зміни дозволять спростити порядок формування статистичної звітності, а також збільшити її аналітичність, покращити якість сформованої статистичної інформації щодо обсягів промислової продукції на макрорівні.

Оскільки звітність насамперед призначена для задоволення інформаційних потреб користувачів, зокрема держави, то вважаємо за необхідне доповнити примітки до фінансової звітності, а також статистичну звітність показниками, що дозволятимуть розраховувати макроекономічні показники, зокрема такими як випуск, проміжне споживання та валова додана вартість. Зазначені пропозиції вимагають відповідного удосконалення обліково забезпечення складання статистичної звітності, що є предметом подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. “Соціально-економічне становище України за січень-серпень 2010 року. Промисловість”. – Повідомлення Державного комітету статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Методика розрахунку валового внутрішнього продукту виробничим методом і за доходами, затверджена Наказом Деркомстату України від 08.11.2004 р. № 610. – Методологічні положення зі статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Методика розрахунку показника “обсяг виробленої продукції (робіт, послуг)” по місцевих одиницях виду економічної діяльності, затверджена Наказом Деркомстату України від 02.08.2005 р. № 224. – Методологічні положення зі статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Методика складання рахунку виробництва за інституційними секторами економіки, затверджена Наказом Деркомстату України від 09.12. 2005 р. № 420. – Методологічні положення зі статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Методичні рекомендації щодо розрахунку валового регіонального продукту виробничим методом, затверджена Наказом Деркомстату України від 04.06. 2004 р. № 351. – Методологічні положення зі статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

6. Plan comptable général. – Режим доступу: <http://economie.gouv.fr>